

Het zevende kind

Geheime tunnels en gangen

Harderwijker Dennekoeken

Vittepraetje

inhoud

Van de redactie (Ed van der Heijden)	2
Houd vol en blijf gezond (Matty Moggré)	3
Prikbord	4
Agenda	5
Het zevende kind en de opvoeding van Staatswege (Bert Groeneveld)	6
Geheime tunnels en gangen: de Stadsbeek (Maarten Wispelwey)	10
Ontdekking Romeins marskamp in Ermelo (Jan Ruijne)	13
Alternatief voor de Nieuwe Luttekepoort (Hans Drost)	17
De muntslag in Harderwijk (Jan Ruijne)	20
Stadsmuur komt tevoorschijn na sloop restaurant Papa Beer (Jan Ruijne)	21
Harderwijker Dennekoeken (Niek de Jong)	22

Van de redactie

tekst **Ed van der Heijden**

Zoals in het vorige Vittepraetje al is gememoreerd is het met de gezondheid van Gijsje-Verwijs niet goed. Zij heeft dan ook aangegeven dat ze haar taak als eindredacteur nu ook echt inlevert. Wij wensen Gijsje veel sterkte de komende tijd. Voor de redactie is het een aderslating, maar gelukkig heeft John Wetzels gezegd dat hij voorlopig de eindredactie doet. We hebben ook een nieuw lid in ons redactieteam: Anita Raaphorst. Zij zal zich te zijner tijd voorstellen.

Als ik dit schrijf zitten we nog steeds in een periode met coronamaatregelen, maar gelukkig krijgt u dit Vittepraetje in de bus, u kunt weer van allerlei zaken lezen over de geschiedenis van Harderwijk en de Harderwijkers.

Van Bert Groeneveld kregen wij een artikel over een heel bijzonder onderwerp: in het begin van de 19e eeuw kon je je zevende kind laten opvoeden door de overheid. Bert vertelt daarover, want één van zijn voorouders voldeed aan dat criterium.

De archeologen zijn druk de laatste tijd. In de zomerperiode kreeg Maarten Wispelwey, de regio-archeoloog, de gelegenheid een deel van de oude stadsbeek te betreden. Aan het eind van de zomer werd in de Ermelose bossen onderzoek gedaan naar een Romeins marskamp. Jan Ruijne heeft twee leden van de archeologiewerkgroep, die daaraan hebben meegewerkt, geïnterviewd. Op de kop van de boulevard, bij het vroegere hotel IJsselmeer (Papa Beer, Kokkies) wordt gezocht naar resten van een oude dwangburcht. Daarover ook een kort stukje. Op de resultaten van dat onderzoek komen we in een volgend Vittepraetje terug.

Naar aanleiding van het voorstel voor de herbouw van de Luttekepoort in het vorige Vittepraetje is een reactie gekomen van Hans Drost. Hij stelt een alternatief modern ontwerp voor.

In Harderwijk werden de munten van Gelre geslagen. Rob Beute heeft zijn onderzoeken geactualiseerd en gebundeld in een nieuw boek. Hij is geïnterviewd door Jan Ruijne.

Niek de Jong heeft een kort artikel geschreven over bakker Van den Berg in de Hoogstraat die Harderwijker Dennekoeken bakte.

Op de verenigingspagina's vindt u deze keer een lege agenda, maar er zijn heel veel wetenswaardigheden, die het lezen meer dan waard zijn.

De redactie wenst u veel leesplezier, ondanks alles prettige feestdagen, een goede jaarwisseling, houd vol en hopelijk gauw tot ziens.

Wij horen graag uw reactie.

BESTUUR
Voorzitter
Matty Moggré
Secretaris
John Wetzels
secretaris@herderewich.nl
tel: 0341-426847
Penningmeester/ledenadministratie
Gerrit Visscher
ledenadministratie@herderewich.nl
Leden:
Leen Karssen (bibliotheek)
Jan Ruijne (redactie)

REDACTIE
redactie@herderewich.nl
Hoofdredacteur
Ed van der Heijden
Eindredactie
John Wetzels
Redacteuren
Anita Raaphorst, Jan Ruijne, Lex Schuijl

VERSPREIDINGSTEAM:
Wim Buitenhuis
jowi34@solcon.nl
tel: 0341-412735
Ben Companjen

WERKGROEPEN:
Archeologie:
Jeroen Dielemans
Commissie Naamgeving:
Niek de Jong
Commissie Ruimtelijke Kwaliteit:
Désirée van Liempt
Genealogie:
Renate Uittien-Jacobs
Kroniek van Harderwijk:
Anita Raaphorst, Jan Ruijne
Hierden:
Evert Jacobs
Ornamenten Kunstwacht:
Karel Chr. Uittien
Coördinator vrijwilligers Vischpoort:
Joke en Harry Huijgen
Webmaster:
Otto Büttner
webmaster@herderewich.nl

BIBLIOTHEEK, HISTORISCH KENNISCENTRUM:
Leen Karssen
bibliotheek@herderewich.nl

BEZOEK- EN POSTADRES:
Vischpoort, Schapenhoek 9,
3841 BE Harderwijk
Huismeester Vischpoort:
Karel Kok
huismeester@herderewich.nl
tel: 06-19957923
Willem van Sonnen
Leden en niet-leden kunnen van de Vischpoort gebruik maken voor het vieren van een feestje o.i.d. Informatie bij de huismeester.

CONTACT
Voor informatie: www.herderewich.nl
IBAN: NL93 INGB 0003 0361 92

Sluiting aanleveren kopij voor het volgende Vittepraetje is 24 januari 2021

OPMAAK, DRUK
gewoonton
www.gewoonton.nl

Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming van de redactie worden overgenomen voor commerciële doeleinden of ten behoeve van andere publicaties. De redactie behoudt zich het recht voor, in overleg met de schrijver, een artikel in te korten. Overname van een artikel is alleen mogelijk na toestemming van de auteur en de redactie. Het redactiestatuut is -voor hen die daar behoefte aan hebben- op te vragen bij het secretariaat.

Afbeelding op voorblad:
de leden **Jeroen Dielemans** (li) en **Johan Hijbergen** (re) van de Werkgroep Archeologie (foto: Jan Ruijne)

Houd vol en blijf gezond!

Ons leven kwam weer een beetje op gang. We durfden het aan om een Algemene Ledenvergadering te houden, op 6 oktober jl., met 30 leden (incl. bestuur), dat mocht en dat kon in de grote zaal van de Kiekmore ook heel goed. Maar, eerlijk is eerlijk, wat je dan na afloop ziet gebeuren, kon eigenlijk niet: we zochten elkaar op, we vergaten soms toch even die anderhalve meter. Het blijft zo lastig om op afstand met elkaar te praten. Daarom begrijp ik het wel, dat de maatregelen weer verscherpt worden. Het is niet anders. Toch was het ook fijn om een aantal mensen te zien. Om het verhaal van Corien van der Meulen te horen over de verbouwing van het Stads-museum en ook de korte terugblik en vooruitblik op onze verenigingsactiviteiten.

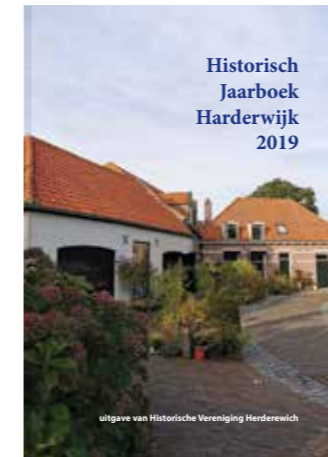
Ook de komende maanden blijven we zoveel mogelijk thuis en volgen we de gebeurtenissen via scherm en lectuur, zoals via het onlangs verschenen Jaarboek en ook weer via dit Vittepraetje. We zijn en blijven trots op ons blad. Het ziet er elke keer mooi en goed verzorgd uit en bevat interessante artikelen. Ja, de ene keer spreken ze je meer aan dan de andere keer. Maar dat is de opzet: voor elk wat wils. Hulde aan de redactie, die dit elk kwartaal toch maar weer mooi voor elkaar krijgt. Tijdens de ledenvergadering werd dat onderstreept door de aanwezige leden. En gelukkig waren er ook kleine, kritische kanttekeningen, tips en ideeën. Want daar kijkt de redactie steeds naar uit: kom met je verhaal, met een tip of met een idee.

Lees ook ons nieuws op onze website of op facebook. Dick Maes Broekema maakt leuke filmpjes, laatst weer over de vondsten in de grond bij het voormalige Hotel IJsselmeer. En natuurlijk maakten alle leden de quiz uit de krant (of niet?). Zo blijf je toch betrokken!

Het zal een vreemde maand december worden, alles is anders. Het devies blijft: houd vol en blijf gezond. Bel elkaar wat vaker op, gebruik de app en mail, of ga lekker lezen op de bank. Kortom, ondanks alles een mooie decembermaand en een goede jaarwisseling toegewenst.

We hopen op betere tijden!

Het bestuur,
Matty Moggré

Volg de archeologische gebeurtenissen, via facebook, website of youtube.

*Dick Maes Broekema maakt leuke filmpjes:
<https://www.youtube.com/watch?v=HGWYGsIKe00>
of scan de QR hiernaast*

Wij verwelkomen de nieuwe leden:

Sinds augustus 2020 zijn lid:
de dames **E. Bakker-Pierik, A. van Veelen-Visscher** en **J. Visscher** en
de heren **G. Boer, P. van den Berg, Y. la Gordt Dilllié, ir. C.M. Bahnüller, B. Lokhorst, T.D. van Roekel, H.W. Kok, H.M. Hulleman** en **J. Hop.**

Handschriften uit Harderwijk

Ons lid Hans Duinkerken wees ons op een opmerkelijke tentoonstelling in Deventer.

In 2020 is het 200 jaar geleden dat de collectie van de Gelderse Academie, ofwel de universiteit van Harderwijk, naar Deventer verhuisde. In 1818 had de universiteit definitief haar deuren gesloten, waarop koning Willem I besloot dat de collectie naar de Athenaeumbibliotheek zou worden overgebracht. Met de komst van de bijna 3300 handgeschreven en gedrukte boeken verdrievoudigde de collectie van de Athenaeumbibliotheek.

Nu, 200 jaar na die overdracht, is een selectie van de boeken opnieuw te bewonderen in een tentoonstelling in de Athenaeumbibliotheek én de Bibliotheek Centrum. De tentoonstelling is te bezichtigen tot 16 december 2020.

Informatie www.bibliotheekdeventer.nl/harderwijk

Bevolkingsregisters

De website van het Historisch Kenniscentrum is weer uitgebreid met een aantal bevolkingsregisters. Intussen staat er ruim 580.000 bite aan informatie over de geschiedenis van Harderwijk, in de vorm van gedigitaliseerde bronnen, op de site. Bijzonder is ook dat al die bronnen gedownload kunnen worden.

Oproep

Het bijhouden en uitbreiden van de website van het HKH is tot nu toe uitgevoerd door Karel Uittien. Hij zou deze taak graag aan iemand willen overdragen.

Als u interesse heeft in deze taak dan bent u van harte welkom. Enige kennis van het onderhouden van een website is daarbij wel voldoende.

Aanwinst

Bert Groeneveld, de auteur van het artikel "Het zevende kind en de opvoeding van staatswege" (zie pagina 6) heeft een exemplaar van zijn boek "Een familiegeschiedenis van het gezin Teunis den Herder en Alijda Beekman" geschonken aan het HKH. Het boek is niet in de boekhandel verkrijgbaar en bevat heel veel foto's van de familie. Heel hartelijk dank!

Achterkleinzoon van directeur Adriaanse van de oude gasfabriek krijgt het boek van Wim Buienhuis

Wim Buienhuis en wethouder Jeroen de Jong overhandigden een boek over de gasfabriek aan de heer Adriaanse, achterkleinzoon van de directeur Adriaanse. Wim Buienhuis speurt al jaren naar de geschiedenis van de fabriek. Wie werkten er, wat gebeurde er allemaal? De verhalen heeft hij verzameld in zijn boek "De oude gasfabriek". Ook Johan Adriaanse is erg geïnteresseerd in deze geschiedenis en wist diverse anekdotes te vertellen. Directeur Adriaanse werd een bekende in heel Nederland en heeft diverse gasfabrieken (Leerdam, Delft e.a.) met raad en daad terzijde gestaan. De fabriek stond op de plek waar nu het Huis van de Stad staat. Er staat een plaquette ter herinnering hieraan aan de Havendam.

Nog een stadsboerderij

Naar aanleiding van het Jaarboek 2019 met daarin een artikel over de stadsboerderijen een reactie.

Tot 1969 heeft, naast mijn ouderlijk huis, aan het Hoge Pad aan de achterkant van de Plantagekerk, ongeveer op de plek waar nu de hondenuitlaatplaats is, een boerderij gestaan die tot aan het moment van de afbraak in bedrijf is geweest.

Het was de boerderij van de familie Hoeve en wij haalden daar vaak onze groenten. Waarom de boerderij is afgebroken heb ik nooit begrepen.

Vlak voordat de slopershamer zijn werk deed heb ik samen met mijn jongste broer nog wat dingen uit de schuur gehaald en tot op de dag van vandaag staat een Kanis en Gunnik blik in mijn woonkamer.

Jannette van der Ham

agenda

In verband met de maatregelen tegen de verspreiding van het Covid-19-virus worden er tot nader order geen activiteiten georganiseerd. Ook de Vischpoort blijft voorlopig gesloten. Houd vooral de website van Herderewich in de gaten voor informatie: www.herderewich.nl

FOTOWEDSTRIJD MONUMENTENDAG

Op het laatste moment schreef Herderewich in het kader van monumentendag een fotowedstrijd uit. Er kwamen 22 foto's binnen. De winnende foto is van Dennis Mulder.

Fotografe Marijn Fidder vormde de jury. Haar reactie: "Kwalitatief een mooi beeld en alles is mooi in evenwicht. Ook een fijne lucht met mooie wolkenpartij en het verstilde water met de oude bootjes op de voorgrond."

We kunnen deze flietsactie als geslaagd beschouwen en plannen nu al dat we volgend jaar tijdens de monumentendagen opnieuw een wedstrijd zullen uitschrijven.

tekst: Desirée van Liempt

Uit de vergaderingen

van de Commissie Ruimte en Kwaliteit

De vergaderingen van de Commissie Ruimte en Kwaliteit gaan sinds de Covid-19-uitbraak via Hang-out. Ik heb sinds afgelopen zomer drie vergaderingen bijgewoond. Hieronder een kort verslag van de onderwerpen die voor Herderewich van belang zijn.

12-08: Op de agenda stond een plan om een nieuw relatief klein complex te bouwen op de hoek van de Stationslaan bij het Stationsplein op de plaats van Café Stoppels. De commissieleden waren het niet geheel eens met de uitvoering op tekening. Besloten is om te wachten tot er realistische plannen zijn voor de omgeving Weiburg, waar de eendenslachterij is afgebroken.

7-10: De plannen van de bouw op het terrein van huize Randmeer. De commissie was het in een eerdere vergadering op enkele aandachtspunten na eens met het ontwerp. Maar er zijn veel reacties gekomen van de bewoners van de gebouwen links en rechts van de geplande bouw. Met deze bewoners gaat de uitvoerder, samen met de wethouder, eerst in gesprek.

21-10: Er werd opnieuw gesproken over het grote complex van woningen op de hoek Couperuslaan en de Hoofdweg: "Het Dichterskwartier". Er waren afspraken gemaakt over de uitstraling van de diverse gebouwen. De commissie vindt dat belangrijk, omdat je op die plek de stad inkomt of uitgaat. De commissie is akkoord.

Het tweede onderwerp is ook belangrijk voor Herderewich. De CRK adviseert positief om alle vier de onderdelen van de Stellung Hase aan te merken als beschermd gemeentelijk monument. De twee onderdelen in het Crescentpark waren dat al, maar nu is het dus één geheel! Ben ik erg blij mee.

Er lag ook nog een principeverzoek om de molenbelt van de Molen van Kisjes aan te merken als beschermd monument. Er was al een besluit van 13-11-2013, maar sindsdien is er zoveel weggegraven dat er weinig meer over is van de belt. Dit is buiten de commissie om gegaan. De afspraak is nu dat de huidige eigenaar zorgt voor goed herstel van de belt in overeenstemming met de oude situatie. Dan kan opnieuw gesproken worden over een verzoek om het als monument aan te merken. Ook dit zou ik een mooie mijlpaal vinden voor het commissielid namens Herderewich.

tekst Bert Groeneveld

Bert Groeneveld is lid van Herderewich en doet genealogisch onderzoek naar zijn voorouders

EEN FRANSE WET MET GELDIGHEID IN NEDERLAND?

Rond 1846 was Nederland al lang een zelfstandig koninkrijk en de Franse overheersing was sinds 1815 achter de rug. Velen dachten daarom dat deze Wet van 29 Nivôse An XIII sinds de invoering van de Grondwet van 1815 geen rechtskracht meer had. Echter in 1845 diende er een zaak bij de Hoge Raad² van een vader die ook één van zijn zonen op kosten van de Staat der Nederlanden wilde laten opleiden, maar die destijds was afgewezen. De betrokkene had zijn zaak uiteindelijk ook voorgelegd aan de Hoge Raad en die stelde vast dat die oude Franse wet nog steeds van kracht was. Dat ging natuurlijk als een lopend vuurtje door het land en in totaal waren er 674 kinderen die met succes een beroep deden op de oude Franse wet³. In navolging van Frankrijk en België probeerde de regering de wet met terugwerkende kracht af te schaffen, maar dat stuitte op grote weerstand bij de kamerleden⁴. De regering heeft ook nog overwogen of ze niet werkelijk de aangewezen kinderen zou gaan opvoeden, maar zag daarvan af, want dat zou nóg duurder worden en nóg meer risico opleveren, want er waren hier

Het zevende kind en de opvoeding van Staatswege

Bij het maken van een familiegeschiedenis over mijn overgrootvader en overgrootmoeder van moederskant Teunis den Herder (geboren 21 juli 1846 in Hierden en overleden 30 mei 1928) en Alijda Beekman (geboren 1 september 1847 en overleden 4 april 1885) kwamen onverwachte en mooie vondsten/wetenswaardigheden naar boven. Eén daarvan is een vermelding in een krant uit 1846.

In het Herderwicksch Weekblad van **8 augustus 1846** (zie gedeeltelijke kopie hierboven) stond namelijk een bijzondere vermelding over Eijbert de Herder, landbouwer in Hierden, gemeente Harderwijk. Volgens de tekst in de krant deed hij het verzoek bij de Gouverneur van de provincie Gelderland (tegenwoordig de Commissaris van de Koning) om zijn zevende kind (dat was mijn overgrootvader Teunis den Herder) ten koste van de Staat te doen opvoeden. Al met al een opmerkelijk bericht dat natuurlijk om opheldering en verder onderzoek vroeg.

WIE WAS DEZE EIJBERT DEN HERDER?
Eijbert den Herder werd geboren op 9 juli 1797 op Hoophuizen in de gemeente Nunspeet en trouwde op 3 december 1828 in Ermelo met Beertjen Franken geboren op 13 juni 1805 in Doornspijk. Vanaf 31 oktober 1828 pachtte Eijbert een boerde-

rij van de familie Kamp op de Hooge Bijssel (in de cluster van boerderijen bij De Pol) vlakbij de Bisselse beek in de toenmalige gemeente Doornspijk aan de oude Zuiderzeekust. Zij verhuisden in 1843 naar Hierden in de gemeente Harderwijk en hadden 6 kinderen waarvan de oudste al heel jong (in 1830) was overleden. Op 21 juli 1846 werd in Hierden een tweeling geboren. Teunis was de eerste en Hannisje zijn tweelingzusje. Ten tijde van het krantenartikel waren de twee kinderen dus net twee weken oud.

Eijbert den Herder deed zijn verzoek destijds op basis van de Wet van 29 Nivôse An XIII (= Wet van 29 december 1805, zie hierboven). Deze wet stamde uit de regeringsperiode van keizer Napoleon (1795 - 1813) en was bij keizerlijk decreet op 8 november 1810 in ons land van kracht geworden. Men noemde deze wet ook wel de Zevenkinderenwet. De wet regelde een bijzondere gratificatie aan grote gezinnen (met 7 of meer kinderen) en was bedoeld als een goedgunstigheid van keizer Napoleon, die de verliezen van de bevolking wilde compenseren na de Franse Revolutie en de oorlogen aan het einde van de 18e eeuw. Daarbij waren natuurlijk veel jongens en mannen gestorven. De wet hield in dat iedere huisvader, die zeven levende kinderen had, één van die kinderen, een zoon die de ouderdom van 10 jaar had bereikt,

mocht aanwijzen om op kosten van de Staat opgevoed te worden op een lycée of école d'art en métiers (lyceum of een school voor kunsten en handwerken). Dus niet het zevende kind, zoals in het krantenartikel staat, maar één van de kinderen zijnde een zoon. De keuze van de ouder diende binnen de tijd van 3 maanden, na de geboorte van het laatste kind, gemaakt te worden. Het is niet bekend geworden of Eijbert den Herder zelf had gehoord van het bestaan van deze wet of dat hij er door iemand anders op is geweest. Bijzonder was het in ieder geval wel, want het haalde het Herderwicksch Weekblad als eerste punt onder Binnenlands nieuws. Eijbert had waarschijnlijk een slechte gezondheid, omdat hij een paar jaar daarvoor in 1842 met zijn paarden door het ijs was gezakt op weg naar Amsterdam en hij had het, misschien wel daardoor, met een groot gezin financieel zwaar. Hij zag ongetwijfeld aankomen dat zijn gezin deze financiële "hulp" goed kon gebruiken. Zijn oudste zoon, die geboren was op 28 juni 1831, was de enige uit het gezin die voor een dergelijke "opvoeding" in aanmerking kwam, want zijn tweede zoon Hannes (geboren op 9 maart 1840) was op dat moment nog geen 10 jaar. Op 25 september 1846, een paar weken na zijn aanvraag bij de Gouverneur van Gelderland, overlijdt Eijbert den Herder op 49 jarige leeftijd. Zijn vrouw Beertjen den Herder - Franken bleef achter met 7 kinderen in de leeftijd tussen 2 maanden (de tweeling Teunis en Hannesje) en 15 jaar.

helemaal geen scholen die bij benadering gelijk stonden met “lycées of écoles d’arts en métiers” en die zouden dus moeten worden opgericht. Dat was te ingrijpend, dus die weg werd niet ingeslagen⁵. Uiteindelijk werd de wet 3 maanden na de revisie-uitspraak van de Hoge Raad en veel parlementaire commotie op 26 maart 1847 door een besluit van Koning Willem II ingetrokken, omdat er veel te veel gebruik van werd gemaakt en er geen financiële middelen voor waren. In het wetsontwerp schreef de regering letterlijk: “De Regering werd tot dat voorstel (tot intrekking) genoopt door de bedenkelijke gevolgen, die uit het invoeren der bepalingen dezer wet van Franschen oorsprong voor den Staat moesten voortspuiten en tevens door de overtuiging, dat de bedoelde bepalingen even ondoelmatig als onredelijk waren”. Maar alle verzoeken, die ondertussen waren gedaan, moesten wél worden afgehandeld.

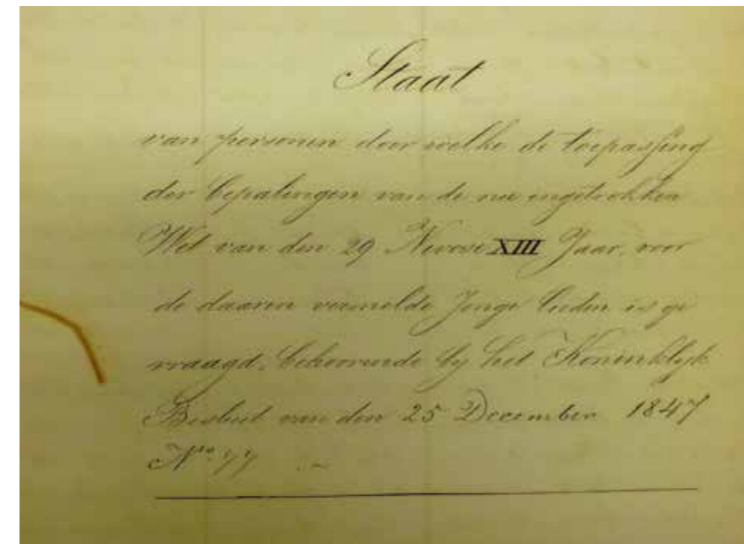
HET VERZOEK VAN EIJBERT DEN HERDER

Uit het onderzoek in de archieven van de provincie Gelderland bleek, dat het verzoek van Eijbert op 17 augustus 1846 als stuknummer 4614 in het archief van de Gouverneur van de provincie Gelderland is ingeboekt⁶ en op 20 augustus 1846 om advies is gezonden naar de burgemeester van Harderwijk (zie de kopie op vorige pagina). Opvallend is dat in de begeleidende brief aan de burgemeester en wethouders van Harderwijk, de Gouverneur van Gelderland zelfs spreekt over

het feit dat Eijbert den Herder verzoekt om “van rijkswege van de opvoeding van één zijner kinderen ontheven te worden”. Dat was natuurlijk helemaal niet de bedoeling, maar werd wel zo beschreven. In het brievenboek waarin de correspondentie is opgenomen van de burgemeester van Harderwijk⁷ vinden we zijn antwoord met een beschrijving van de samenstelling van het gezin Den Herder met leeftijden etc. De burgemeester meldt ook dat het gezin sinds kort in het buurtschap Hierden woont en dat zij “nauwelijks hun dagelijks brood hebben”. Hij geeft in zijn antwoord ook aan dat, als deze wet nog van kracht is, het “voor deze personen een zegen zal zijn” als zij daarvoor in aanmerking zouden kunnen komen. Het geeft wel aan hoe de financiële situatie van het gezin Den Herder toen was.

In een document van 16 september 1846 uit het archief van de Gouverneur van Gelderland, staan de verzoeken voor een 8-tal kinderen. Op de foto van het document hieronder zijn alleen de eerste twee genoemde kinderen afgebeeld. Voor deze kinderen is (volgens het opschrift) het verzoek ingediend in de maanden mei – augustus (1846) bij de Gouverneur om “in het genot te worden gesteld van het voorrecht, bij de Franse wet van 29 Nivôse XIII jaar toegekend”.

Hieruit blijkt ook dat Eijbert den Herder het verzoek heeft gedaan voor zijn oudste zoon Eibert. Omdat de financiële ondersteuning van de staat moest komen, is er vervolgens onderzoek gedaan

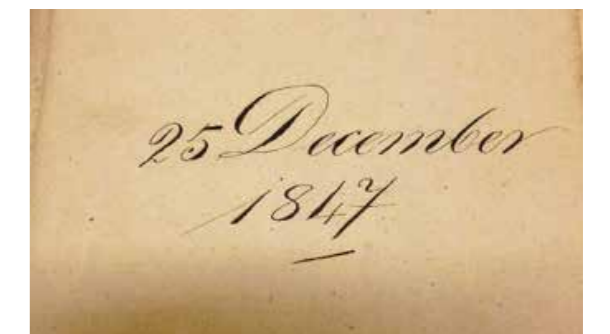

in het Nationaal Archief in Den Haag naar eventuele Koninklijke Besluiten waarin dit geregeld zou kunnen zijn en gelukkig kon dat worden gevonden.

Via de Staten van aanvragen van de bepalingen der Wet van den 29 Nivôse XIII jaar over de jaren 1831 t/m 1845 opgemaakt door de Gouverneurs van de provincies⁸ kwam bij het eerste jaar 1831 Eibert den Herder (als enige) voor in het overzicht van de provincie Gelderland. Vervolgens moest natuurlijk gezocht worden naar de wijze van betaling of compensatie door de staat en via de nodige indices en klappers naar een Koninklijk Besluit waarin dat werd geregeld. De staat koos er namelijk destijds voor om de ouders een jaarlijkse uitkering gedurende 4 jaar te verstrekken, in plaats van een rijksopvoeding of scholing voor het kind. In het Koninklijk Besluit van 25 december 1847

nr. 77 van Koning Willem II is in een “Staat van personen” (een verzamelbesluit) voor 36 kinderen (met namen en geboortedata plus -plaatsen), waaronder voor Eibert de oudste zoon van Eijbert den Herder en Beertjen Franken, een jaarlijkse uitkering toegekend, in zijn geval over het tijdvak van 6 augustus 1846 – 6 augustus 1847. Dit werd gedurende drie opeenvolgende jaren herhaald. Het besluit zegt letterlijk “uit te betalen eene som van fl. 250,- en zulks ter voldoening [...] voor ieder hunner [...] van eene geldelijke uitkering in de plaats van den opvoeding van Rijkswege”.

Hiermee zijn ook de vragen naar aanleiding van het vierregelig stukje tekst in het artikel in het Harderwijksch Weekblad van 8 augustus 1846 opgelost en is duidelijk geworden dat Beertjen den Herder – Franken, inmiddels weduwe, in ieder geval 4 jaar achter elkaar een geldelijke ondersteuning van 250 gulden heeft gekregen, iets dat zij met haar gezin heel goed kon gebruiken!

Provincie Gelderland

Adressen en bescheiden, by den Gt. Gouv. v. Gelderland opvolgend ingediend door of van wege ouders van Eelven en meer der kinderen, om in het genot te worden gesteld van het voorrecht, by de Franse wet van 29 Nivôse XIII jaar toegekend

n°	Adressant	woonplaats	geboorte toe tijd van het jongste kind	wanneer het verzoek is ingediend	van wie naar de aanvraag is doende	aanmerkingen
1	Hermannus Peter	Wageningen	7 2 Junij 1846	1 Sept. 1846	Theodo- rus	het aanweten en de geboorte- tijd van de kind ¹ wordt door bygegeven verklaring en attesten bevestigd
2	Eijbert den Herder	Hierden onder Harderwijk	7 25 July 1846	17 aug. 1846	Eibert	idem door het bygegeven schrijven van B. G. van Harderwijk

NOTEN:

- Uit Wikipedia: De Franse revolutionaire kalender (ook wel republikeinse of Jakobijnse kalender) was een stelsel van tijdmeting dat van 1793 tot 1806 in gebruik was in het revolutionaire Frankrijk. De kalender verving de (christelijke) Gregoriaanse kalender en verdeelde het jaar in twaalf maanden van elk drie décades, tiendaagse weken. In de uiteindelijke versie van de kalender begon de jaartelling op 22 september 1792, de stichtingsdatum van de Eerste Franse Republiek. In 1806 is deze kalender weer afgeschaft en ging men weer over op de Gregoriaanse kalender. Nivôse was overigens de aanduiding voor de sneeuwmaand, december.
- Arrest HR van 22 mei 1846 en in revisie op 3 december 1846. Bron: Verzameling van arresten van den Hoogen Raad der Nederlanden door Joan van den Honert THz. [...] Gemengde zaken, vijfde deel, bladzijde 190 no. 203.
- De Zevenkinderenwet, A. Minkenhof, blz. 359, Naar eer en geweten, liber amicorum J. Remmeling, Arnhem, Gouda Quint 1987.
- Zie noot 3, blz. 357.
- Zie noot 3, blz. 360.
- Uit het uitgavenoverzicht van de regering in 1848, 1849 en 1850 blijkt bv. dat er fl. 319.042 is uitgegeven aan vergoedingen op basis van de wet 29 Nivôse XIII An
- Gelders Archief 0040, Gouverneur van de Provincie, Eigentijdse toegangen, Inventarisnummer 1282, repertoires, agenda's ingekomen stukken mei – augustus 1846.
- Ingezien via het Streekarchivariaat Noordwest-Veluwe in Harderwijk.
- Nationaal Archief: Binnenlandse Zaken, Armwezen, inventaris nr. 2282. <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/archief/2.04.56/inventaris/inventarisnr=2282>

tekst **Maarten Wispelwey**

Maarten Wispelwey is regionaal archeoloog en betrokken bij alle opgravingen op de Noordwest Veluwe

Geheime tunnels en gangen: de Stadsbeek

Elke zich zelf respecterende stad of dorp heeft een onderaardse tunnel. Soms is het een feit, soms fictie. Wil je er bij horen, dan is er vast een verhaal waarin een tunnel niet zou missen. Toen ik, Maarten Wispelwey, nog in Apeldoorn werkte, was er een keer een vraag van een oud-bestuurder die wilde weten of er methoden en technieken waren om uitsluitsel te geven over de aanwezigheid van een tunnel in het Spelderholt, een landgoed met kasteel gelegen tussen Beekbergen en Hoenderloo. Seys Inquart zou via deze tunnel ooit ontsnapt zijn. Ook bij paleis 't Loo zou een tunnel aanwezig zijn. Nu, we weten nog steeds niet of die verhalen waar zijn. Eén ding is wel zeker, Harderwijk heeft een echte tunnel, de Stadsbeek. En ik heb een kijkje erin mogen nemen. Een jongensdroom kwam uit. Persoonlijk hou ik van geheimzinnige verhalen. Sterker nog, ik houd dat soort verhalen liever in stand, dan dat ik uitsluitsel heb over de aan- of afwezigheid van een tunnel. Waarom? Omdat er dan nooit meer iets te raden is. De hedendaagse hang naar het oplossen van geheimen doodt de fantasie. Geef mij maar een sterk verhaal.

DE STADSBEEK

In januari 2011 werd mij een tunnel in de schoot geworpen: de Stadsbeek. De Hortus kreeg een nieuw uiterlijk, waarbij de Stadsbeek een nieuwe invulling kreeg. Er moest weer water in het park stromen. Bij de graafwerkzaamheden stuitte men op een gewelf, de overkluisde Stadsbeek. Deze gang is momenteel nog te zien in de Hortus. De gang verdwijnt een paar meter verder onder de grond.

Wat weten we van de Stadsbeek? Voor een eerste vermelding moeten we terug naar het eerste kwart van de 15^e eeuw. In 1422 staat het Minderbroederklooster (OAH_473_f_22) de schepenen van de stad toe om in de toekomst een beek door hun hof te leiden. Wanneer de stad van dit recht gebruik gemaakt heeft, is vooralsnog onbekend. Maar blijkbaar speelde de stad destijds al wel met plannen. Een 15^e eeuwse oorsprong van de beek is daarom niet gek.

De volgende vermelding in de bronnen dateert uit 1441 en doet vermoeden dat de Stadsbeek een feit is. Er is dan sprake van de verkoop van een huis in de straat van Sevenhuisen, strekkende langs de beek tot aan de Vijhestraat. Zou

Stadsbeek in de Donkerstraat.

- 1: muurwerk op zandsteen;
- 2: zandstenen basis;
- 3: bakstenen voet onder zandsteen;
- 4 en 5: versteviging fundament tongewelf;
- 6 en 7: beekvulling;
- 0: gewelf;
- pijl: metalen anker S-profiel

Foto RAAP

dit de beek zijn die ik van dichtbij gezien heb? In de Donkerstraat is de overkluisde Stadsbeek gedocumenteerd door RAAP Archeologisch Adviesbureau. Bij de aanleg van een nieuw riool in 2014 werd een archeologische begeleiding uitgevoerd. Deze waarneming is bijzonder, omdat zowel de basis van de stadsbeek als de overkluising in beeld was.

De basis van de Stadsbeek bestaat in oorsprong uit een bedding die aan twee kanten begeleid wordt door zandstenen elementen. Deze zandstenen elementen vormen zogezegd twee kademuren. De zandstenen liggen op een fundering van rode baksteen, drie lagen dik. De zandstenen elementen zijn gemiddeld 46 cm breed en 36 cm hoog. De lengte varieert tussen 54 en 120 centimeter. Er wordt verondersteld dat de zandstenen elementen in het zicht lagen. Anders is het wat zonde van deze dure onderdelen. Een bodem is overigens niet aangetroffen. De breedte van de beek bedraagt 1,6 meter. Op de zandstenen bouwstenen zijn telmerken aanwezig. Deze merken suggereren een bepaalde volgorde van leggen van de stenen. De stenen passen namelijk door middel van grote en kleine uitsparingen aan elkaar. Zo werd het de arbeiders makkelijk gemaakt. Naast telmerken zijn ook steenhoudersmerken gezien.

Het is hierbij van belang te bedenken dat, wanneer de zandstenen blokken in het zicht lagen, de beek ruim anderhalve meter onder het huidige maaiveld lag. Zou dan het oorspronkelijke maaiveld ook veel lager hebben gelegen? Deze vraag moet naar mijn idee positief beantwoord worden. Want na deze eerste fase komt de fase van de overkluising. Deze overkluising zal toch

niet boven het maaiveld hebben uitgestoken? In de Donkerstraat bestaat de overkluising uit een tongewelf van gele bakstenen. Omdat de zandstenen blokken te smal zijn, is aan de buitenzijde nog een extra fundering van gele baksteen aangebracht. Om te zorgen dat de boel niet alsnog zou gaan schuiven, zijn metalen ankers aangebracht. De hoogte van het gewelf bedraagt circa 1,60 meter. De Stadsbeek ligt tussen de woningen 46 en 48 aan de oostzijde van de Donkerstraat en onder nummer 39 aan de overzijde. Nummer 39 ligt boven de Stadsbeek en dateert waarschijnlijk uit de periode na de overkluising. Al kijkend in de Stadsbeek in de richting van het Hortuspark zijn reparatiefases van rode baksteen gezien. Ook werd de Stadsbeek na ongeveer 10 meter een stuk smaller. Duidelijk is hier sprake van een recentere verbetering/aanpassing van het riool.

2020

En toen ging men bij de Wellen ontwikkelen, waarbij men in de stadsmuur de uitgang van het riool tegenkwam. Een droom kwam uit toen mij gevraagd werd of ik in de Stadsbeek een waarneming wilde doen. Een retorische vraag! Tijdens mijn inspectie kon ik tot aan de Vijhestraat de beek volgen. Daar stuitte ik op recent muurwerk, waarmee de Stadsbeek is dichtgezet. In het stuk tussen de stadsmuur en de Vijhestraat zijn diverse faseringen/reparaties/aanpassingen te zien. Bij de stadsmuur moest ik tijgeren om door de recente rioolbuis te komen. Dan kon ik bijna staan, waarna ik in een smallere rioolconstructie gehurkt moest

Foto's van de Stadsbeek tussen de Wellen en de Vijhestraat
(foto's Maarten Wispelwey)

UITSLAG GESCHIEDENISQUIZ

Sinds enige jaren organiseert Herderewich een geschiedenisquiz. In verband met corona kon die quiz niet op de "normale" manier doorgaan. Daarom stond in de Harderwijker Courant van 28 oktober 2020 een quiz over de geschiedenis van Harderwijk, waaraan alle Harderwijkers konden meedoen. Herderewich heeft 22 inzendingen ontvangen, die door de toetsingscommissie onder leiding van Philips Wassenaar zijn gecontroleerd.

Er waren 3 inzendingen met één fout, daarom moest er worden geloot.

De volgende personen hebben een prijs gewonnen:

1e prijs: Mw. Elly van Dasler-Weerheim: een etentje bij restaurant Bij Oost

2e prijs: Mw. Marian Bruining: een boek

3e prijs: Mw. Agnes Blaauw: lidmaatschap van Herderewich

De prijzen zijn inmiddels overhandigd en alle deelnemers hebben als dank een Vittepraetje gekregen.

lopen. Ik ben daar een stuk kaler geworden! Daarna is het een stuk ruimer en kon ik bijna rechtop lopen. Naast delen die uit gele bakstenen zijn opgetrokken, zijn er ook delen die uit rode bakstenen bestaan. Her en der steekt een rioolpijp in de gang.

Aan het begin bij de stadsmuur zijn aan weerszijden van de beekloop zandstenen elementen gebruikt in de wand. Ook is hier een vloer die bestaat uit klinkers. De zandstenen blokken zijn hier hergebruikt. Verderop richting de Vijhestraat ligt het vloerniveau lager. Net als in de Donkerstraat is hier geen bodem in de beek. Er ligt zoveel rioolresidu dat de onderkant van de wand niet gevonden is. Of ook hier een zandstenen bekleding aanwezig is, is dus niet bekend. Wat opvalt is, dat het tongewelf hier hoger lijkt dan in de Donkerstraat.

Was de vondst van de Stadsbeek een verrassing? Dat niet. Er zijn diverse (oud-) medewerkers van de gemeente die vanuit de afdeling riool en brandweer kennis hadden van het bestaan van de Stadsbeek. Bij diverse rioleringswerkzaamheden is de Stadsbeek gezien. Er bestaat ook een goede kaart van het tracé. Neemt niet weg dat de aanwezigheid van een ondergrondse beek tot de verbeelding spreekt. Er moet toch iets te bedenken zijn om op bepaalde plekken een glimp op te vangen van de overkluisde Stadsbeek.

tekst Jan Ruijne

Jan Ruijne is journalist en historicus. Hij is redacteur van het Vittepraetje en bestuurslid van Herderewich.

Ontdekking Romeins marskamp in Ermelo

De ontdekking van een Romeins marskamp in Ermelo was in september groot nieuws. Onder leiding van Leidse archeologen werd een veldonderzoek uitgevoerd waaraan ook leden van de werkgroep archeologie van Herderewich meewerkten. Jeroen Dielemans (37) en Johan Hijenberg (67) vertellen over hun ervaringen. "Het is een beetje een ontdekkingsreis, je gaat op zoek naar sporen uit het verleden. Als je dan ook echt wat vindt, dan is dat fantastisch!"

Jeroen is 37 jaar en de coördinator van de werkgroep; hij draait al heel wat jaartjes mee. Johan is 67 jaar en eigenlijk nog een groentje. Maar wel een heel enthousiast en leergierig groentje. Beiden vertellen over hun ervaringen tijdens het onderzoek dat van 1 tot en met 11 september plaatsvond.

Johan: "Ik heb vijf dagen mee mogen werken en ik vond het geweldig. Tijdens de tweede of de derde dag -dat weet ik niet meer precies- kregen we een rondleiding over de site en de aardwal waarvan vermoed werd dat de oorsprong Romeins is. Op de site waren twintig putten gegraven, we liepen van put naar put. De Leidse studenten moesten vertellen over wat zij zagen, wat zij zochten en waar ze op moesten letten. Hun verhaal werd telkens aangevuld door de twee archeologen die het onderzoek leidden, Wouter Verschoof en Mark Driessen. Ik vond dat een geweldige ervaring, echt heel leerzaam." Jeroen vult aan: "Als je dan over die wal loopt vraag je je af: hoe kan het dat nooit iemand eerder deze wal heeft ontdekt? Hij is zo'n tachtig centimeter hoog en honderden meters lang. Zoiets valt toch op?"

Johan had de metaaldetector van Jeroen geleend. "Ik had het ding nog maar net aan gezet", zo zegt Johan, "of we hoorden een bliep. En dan zie je direct de spanning op de gezichten van de studenten. Zou hier iets onder het zand

liggen?" Die hoop vervloog snel toen bleek dat de detector aansloeg op de stalen neuzen in de veiligheidsschoenen van Johan. "Beginnersfoutje", zo zegt hij lachend. Johan is sinds anderhalf jaar lid van de werkgroep archeologie. Hij pakte daarmee een oude jeugdliefde op: toen hij jong was had hij archeologie willen studeren. Het kwam er niet van. Hij studeerde vier jaar geschiedenis, maak-

VONDST BRONZEN FIBULA BEWIJST BESTAAN ROMEINS MARSKAMP

Sinds september staat het vast: tot twee keer toe heeft een Romeins legioen een tijdelijk marskamp gebouwd op Ermelose grond. Leidse archeologen vonden in september, tijdens veldonderzoek, de bewijzen voor het bestaan van dit kamp. Belangrijkste vondst is een bronzen fibula, een speld die de legionairs gebruikten om hun mantel bijeen te houden. Ook is er Romeins aardewerk gevonden.

De vondst was toeval. De Leidse archeoloog Wouter Verschoof-Van der Vaart deed onderzoek naar de vele grafheuvels in Ermelo. Hij deed dat door gebruik te maken van zogeheten LiDAR data. Dat zijn hoogtekaarten die heel precies het landschap in beeld brengen. Verschoof zag een opmerkelijke vorm in het landschap, het had de vorm van een parallellogram. Het gaat om een aarden wal die een terrein van ongeveer zes hectare omsluit. Hij liet de gegevens aan collega Mark Driessen zien en beiden kwamen tot de conclusie dat hier mogelijk een tijdelijk Romeins kamp heeft gelegen.

Beide archeologen kregen toestemming (en geld!) om veldonderzoek te doen. Voor studenten archeologie is een dergelijk veldonderzoek een geweldige manier om praktijkervaring op te doen. Daarnaast deden de archeologen een beroep op plaatselijke vrijwilligers uit Ermelo en Harderwijk. De leden van de werkgroep archeologie van Herderewich reageerden enthousiast. Een handvol medewerkers kon tijd vrijmaken om daadwerkelijk mee te helpen. Twee leden van de werkgroep, Jeroen Dielemans en Johan Hijnberg, vertellen over hun ervaringen (zie artikel).

Het veldonderzoek vond plaats van 1 tot en met 11 september. De twee archeologen werden vergezeld door zestien studenten en een aantal vrijwilligers. De aandacht ging vooral uit naar de aarden omwalling. In die wal zijn proefsleuven gegraven. Ook elders op het terrein -in vakjargon de site genoemd- zijn putten gegraven. Ook is onderzoek verricht in het midden van het terrein dat door de wal wordt omsloten. In Romeinse tijden werd het hoofdkwartier in het midden van een tijdelijk kampement opgeslagen.

In eerste instantie leverde het onderzoek weinig bruikbaar materiaal op. Pas twee dagen voor het onderzoek beëindigd zou worden werd de bronzen fibula, het doorslaggevende bewijs, gevonden. Eerder was al geconstateerd dat aan de zuidwestkant Middeleeuwse karrensporen door de omwalling zijn aangelegd. Met andere woorden: de aarden wal is ouder dan die Middeleeuwse wegen. Maar meer dan een aanwijzing is dat niet; het bewijst niet de Romeinse oorsprong.

De vondst van een Romeins marskamp mag opmerkelijk heten. In de eerste plaats omdat de Romeinen de gewoonte hadden om een tijdelijk kamp zorgvuldig op te ruimen. Dus de aarden wal -die als verdediging voor aanvallen van vreemde stammen werd opgeworpen - werd normaal gesproken bij het verlaten van een dergelijk kamp weer geëgaliseerd. Daarom zijn er in Europa maar betrekkelijk weinig van deze marskampen teruggevonden. Tweede opmerkelijk feit is de plaats van het marskamp: tientallen kilometers ten noorden van de limes, de Romeinse grens.

Voor archeologen blijft het een brandende vraag: wat hadden de Romeinen te zoeken op de Noord-Veluwe? Ging het hier om een oefening? Een training voor de legionairs? Of ging het om een expeditie tegen vijandige stammen? Derde mogelijkheid is dat de Romeinen op zoek waren naar grondstoffen.

Het Romeinse marskamp ligt maar vier kilometer verwijderd van een al veel eerder ontdekt Romeins kamp. De bekende archeoloog Jan Hendrik Holwerda ontdekte in de jaren dertig van de vorige eeuw op de Ermelose hei ook al een dergelijk kamp. Dat kamp is gemarkeerd door een uit steen opgetrokken Romeinse soldaat en een doorgang door een aarden wal. Wie over de N302 van Harderwijk richting Apeldoorn rijdt kan de soldaat rechts van de weg, in het heidelandschap, zien staan.

Onderzoek moet nu uitwijzen uit welke periode het gevonden kamp dateert. Ook is het interessant om te weten of het eerder gevonden marskamp in diezelfde periode totstandgekomen is. Overigens houden de archeologen er terdege rekening mee dat een exacte tijdsdatering niet te geven is.

te dit niet af, ging werken en bouwde een succesvolle maatschappelijke carrière op. Hij had een drukke baan, voor hobby's was weinig tijd. Maar nu zit hij in een andere levensfase en doet vooral dingen die hij leuk vindt. Archeologie is één van die leuke dingen.

GRAFHEUVELS

Het zoeken naar sporen van het Romeinse marskamp is Hijnberg's eerste grote veldonderzoek. Maar daarvoor was hij ook betrokken bij een groot digitaal onderzoek naar de vele grafheuvels rond Ermelo. Dat onderzoek was zo opgezet dat vrijwilligers een deel van een digitale hoogtekaart kregen toegewezen. Van die hoogtekaart moesten

ze een stuk grond van 300 bij 300 meter onderzoeken, zonder te weten waar dat stuk grond in Ermelo ligt. Johan: "Via digitale hoogtekaarten krijg je een heel gedetailleerd beeld van het landschap. Doel van het onderzoek was om te bepalen wat nu een willekeurige verhoging in het landschap is en wat een echte grafheuvel kan zijn. Je gaat jouw deel van de kaart heel systematisch bestuderen, zonder dat je dat kunt herleiden naar een fysiek stukje Ermelo. Dat kan alleen de archeoloog die alle gegevens verzamelt en uiteindelijk bepaalt welke heuvels de meeste kans bieden op een vondst."

De grafheuvels zijn duizenden jaren oud. Johan: "Je vindt hier ook geen skeletten meer maar hooguit verkleuringen in de aarde. Bijzonder is dat er vaak wel tien mensen begraven liggen in zo'n grafheuvel en dat er rondom die heuvels vaak ook weer veel mensen begraven zijn. Wat is de betekenis daarvan? Fascinerend om over dat soort vragen na te denken en daar antwoorden op te vinden."

Het recente onderzoek naar de grafheuvels leverde niets op. Maar bij bestudering van de hoogtekaarten viel het oog van de archeologen wel op een ander opmerkelijk verschijnsel: een aarden wal in het landschap. En niet zomaar een walletje, maar een lint van honderden meters lang, een wal die een groot terrein omsloot. Zoals we nu weten hebben op dit terrein duizenden Romeinse soldaten een tijdelijk kamp opgeslagen (zie kader).

PIJPENKOPJES

De eerste stappen van reclamemaker Jeroen Dielemans in de wereld van de archeologie verliepen heel anders dan bij Johan Hijnberg. Jeroen: "Mijn oom had een metaaldetector en vond vaak pijpenkopjes. Hij kon daar heel mooi over vertellen. Mijn ouders zagen dat ik het leuk vond en gaven mij op mijn tiende verjaardag een tweedehands detector. Geweldig vond ik het! Ik ging direct aan de slag, gewoon bij de oprit van de buurman, achter ons huis in de tuin en, ja, eigenlijk overal. Maar ik vond niks, alleen maar troep. Pas op mijn zeventiende vond ik mijn eerste muntje. Ik was trots op die vondst! Dat muntje heb ik heel goed schoongemaakt, zo goed zelfs dat de inscriptie volstrekt onleesbaar was geworden." Hij moet er smakelijk om lachen.

Wat volgde waren meer gerichte zoektochten. "Als ik nu Romeinse munten wil vinden ga ik bijvoorbeeld naar de plek waar ooit een castellum lag, probeer uit te zoeken hoe de wegen toen liepen en waar de Romeinse soldaten vandaan kwamen. Dan zoek je veel gericht." Zijn mooiste vondst? "Dat is lastig kiezen! Ik vond de vondst van het Harderwijker lakenlood bijzonder. En ik heb een mantelspeld uit de 10^e of 11^e eeuw gevonden, een zogeheten pseudo muntfibula. Ook heel interessant zijn de vier zilveren guldens, alle uit 1723 en alle geslagen in Harderwijk. Gevonden op twee verschillende plaatsen tijdens een periode dat er aan het strandeiland werd gewerkt. Je gaat dan fantaseren. Is er iemand met een geldbuidel in het water gevallen? Heeft iemand zijn spaargeld verstopt? Ik bedoel, het kan haast geen toeval zijn dat ik op twee verschillende momenten op twee plekken exact dezelfde guldens vind."

Dielemans zwerft nu zo'n twintig jaar rond met zijn metaaldetector en is betrokken geweest bij diverse archeologische onderzoeken in en rond Harderwijk. Wat is de charme van al dat gewroet in moeder aarde? Jeroen aarzelt geen moment: "Het zijn de verhalen die het mooi maken. Bij alle munten die ik heb gevonden heb ik een verhaal. Over de

plek waar ik het gevonden heb, over hoe ik het heb gevonden en natuurlijk de betekenis van de vondst. Dat Romeinse marskamp is ook een prachtig verhaal: we hebben een stukje geschiedenis blootgelegd! Dat geeft een enorme kick."

Collega Johan beaamt onmiddellijk dat het speuren spannend is en dat het vinden van voorwerpen tot de verbeelding spreekt, maar hij is voornamelijk geïnteresseerd in het opdoen van kennis. "En dan met name het delen van die kennis. Kijk, in de groep waar ik vijf dagen in mee mocht draaien zaten studenten en archeologen die ook in Pompeji en in Zuid-Amerika hebben gewerkt. Ze praten erover alsof het de gewoonste zaak van de wereld is. En wat ik zo mooi vind, ze delen die kennis. Dat vind ik de charme van zo'n opgraving."

De Leidse archeologen waren heel blij met de inzet en betrokkenheid van de vrijwilligers uit Harderwijk en Ermelo. Jeroen: "Geweldig dat wij als werkgroep actief hebben kunnen assisteren in dit onderzoek. Vanuit de leiding van de opgraving was enorm veel lof over de inzet van de vrijwilligers." Johan: "En we hebben prettig samengewerkt met de mensen uit Ermelo. Voordat het veldonderzoek begon had de Ermelose groep geen metaaldetector. Maar ik geloof dat wij ze besmet hebben, want van één vrijwilligster weet ik zeker dat ze er nu ook een heeft gekocht. En er zijn meer mensen geïnteresseerd."

Het Ermelose onderzoek is afgerond. Maar in Harderwijk wacht alweer een nieuw project. De sloop van het restaurant IJsselmeer, op de kop van de boulevard, biedt nieuwe kansen. Wie weet welke geheimen daar in de grond verborgen liggen. Wat voor verhalen gaat dit onderzoek opleveren? Eén ding is alvast zeker: Johan Hijnberg en Jeroen Dielemans zijn er bij.

WERKGROEP WIL BIJENKOMST

Vijftien leden telt de werkgroep archeologie van Herderewich. Vijf van hen hebben een metaaldetector. Het is volgens coördinator Jeroen Dielemans een enthousiaste groep waarvan de meeste leden al jaren zeer betrokken zijn bij projecten in Harderwijk. Om de band nog hechter te maken en om kennis te delen wil Dielemans bijeenkomsten organiseren. Eigenlijk had de eerste bijeenkomst begin dit jaar zullen plaatsvinden, maar het corona-virus gooide roet in het eten. Het voornemen om bijeen te komen is er nog steeds. Vrijwilliger Johan Hijnberg pleit daarnaast voor een basiscursus archeologie zodat het kennisniveau van de 15 werkgroepleden naar ongekende hoogten wordt gestuwd. Wie meer wil weten over de werkgroep: stuur een mail naar Jeroen: waharderwijk@gmail.com

Alternatief voor de Nieuwe Luttekepoort

Naar aanleiding van het artikel over de Nieuwe Luttekepoort in het Vittepraetje van september 2020 wil ik graag commentaar geven op de achtergronden, de enquête en het ontwerp, zoals dat is gepresenteerd.

Ik ga eerst in op de gedachten achter het aanpakken van het Luttekepoortgebied. Vervolgens geef ik commentaar op het ontwerp en de enquête. Daarna stel ik een alternatief ontwerp voor, zoals ik dat in 2019 als Stadsidee heb ingestuurd en gepresenteerd aan verschillende groepen.

DE ACHTERGRONDEN

Volgens de heer Sloot is Harderwijk een prachtige stad, maar wordt de potentie niet ten volle benut. Hij vindt dat "De herbouw van de Luttekepoort (zie de foto op de cover van het Vittepraetje) een soort tegenbeweging in gang kan zetten." Ik denk daar heel anders over:

- Er is behoefte bij het winkelend publiek aan meer authentieke winkelpuien, zie de ervaring van de Smeepoortstraat en de Hondegatstraat. Grote glazen winkelpuien in de Donkerstraat tonen dit aan. De grote winkels staan al heel lang leeg. Om authentieke winkelpuien te realiseren is een strenger welstandsbeleid nodig.
- Bovendien zouden de verhuurprijzen van de winkelpanden verlaagd dienen te worden om de nieuwe huurders de mogelijkheid te bieden om initiatieven tot verbetering van de uitstraling naar de straat toe te verbeteren en te realiseren. De proef met kleine winkeltjes in de Grote Haverstraat is uiteindelijk verzand door de onaantrekkelijke ligging in de binnenstad.

Uit de praktijk blijkt, dat bezoekers van de binnenstad van Harderwijk vanuit de Houtwalgarage ook zonder een poort naar de winkels in de Luttekepoortstraat gaan.

De gemeenteraad heeft een haalbaarheidsonderzoek laten verrichten, met de centrale vraag: "Is het mogelijk om tussen de wereldwinkel en Luttekepoortstraat 31, de woning met een deel van de voormalige Kruittoren, een nieuwe versie van de stadspoort te bouwen?" Ester Vink, die het onderzoek in verband met de haalbaarheid van een grote poort heeft verricht, noemt het resultaat teleurstellend.

Maar het is natuurlijk altijd mogelijk om iets nieuws te bouwen. Daarbij zijn er twee modellen denkbaar: een historische toren of een moderne toegangspoort (zie mijn Stadsidee van 22 mei 2019, hierover later).

Eerst het commentaar op de historische toren van de groep Sloot.

COMMENTAAR OP HET ONTWERP VAN DE HISTORISCHE NIEUWE LUTTEKEPOORT

Met betrekking tot het ontwerp van de nieuwe Luttekepoort van de groep Sloot, zichtbaar op de cover van Vittepraetje september 2020, zijn de volgende zaken opgevallen:

- De kruittoren is als overgangsbouwwerk tussen de poort en de woningen rechts geplaatst.

tekst Hans Drost

Hans Drost is oud-architect en hij was stadsgids bij Stichting Rondeel.

De bovenkant van de kruittoren ligt naar mijn inschatting op 8 meter hoog en dus is de Luttekepoort zo'n 20 meter hoog.

- De steeg tussen Kruittoren en het woningrijtje lijkt verdwenen te zijn en de boom links verduistert de Wereldwinkel.
- Als de poort met de voorkant gelijk komt met de stadsmuur/begin Wereldwinkel, dan moet de huidige boom verdwijnen, want daar komt de massieve poort te staan.
- De poort wordt een stuk hoger dan de Wereldwinkel.
- Er is niet gekeken naar het plein voor de Wereldwinkel. De heer Sloot heeft in het gesprek met mij aangegeven dat dat wel zou moeten gebeuren.

Over de functie van de nieuwe toren heeft men zich georiënteerd in Valkenburg (een nieuwe Geulpoort). Daar is een restaurant geprobeerd, maar mislukt. Dan blijft over: een VVV-kantoor, een bureau of een woonfunctie samen met een poortgebouw Luttekepoortstraat 31.

DE ENQUÊTE

De groep Sloot heeft een enquête gehouden onder de bewoners van Harderwijk. Waarschijnlijk is dit onderzoek gehouden onder een groep geselecteerden, want ik heb nooit een formulier ontvangen. Ik ben overigens wel benieuwd welke voorbeelden de groep heeft laten zien van een 'eigentijds' ontwerp.

Een goed voorbeeld van een modern ontwerp in de oude stad is het 'Melkwinkeltje' in de Hoogstraat, naar een ontwerp van de te vroeg overleden architect Hugo Posthumus.

ALGEMENE OPMERKINGEN

Hieronder nog wat algemene opmerkingen over het restaureren van delen van de stadsmuur:

- Op mijn tochten als stadsgids rond alle stadsmuren kreeg ik vaak opmerkingen in de trant van: "De gemeente heeft nu al haar handen vol om de huidige stadsmuurgedeelten te onderhouden. Laat staan als daar nog een stuk vanaf de Kruittoren naar de Vischpoort bijkomt".

- Het voorbeeld van de eventuele sloop van het PTT-gebouw aan de Waltorenstraat is niet nodig. Dat gebouw ligt buiten de stadsmuur. Een nieuwe Grote Poort lijkt mij niet opportuun.
- Ook de Wereldwinkel ligt buiten de stadsmuur. Dat gebied werd vroeger gebruikt om schiet oefeningen te houden op de langgerekte strook grond tussen de stadsmuur en de verdedigingsgracht. Er stond toen geen bebouwing.

HET ALTERNATIEF

Mijn alternatief heb ik als Stadidee in 2019 ingediend als reactie op het voorstel van de groep Laurens Sloot, dat werd gepresenteerd op 17 januari 2018, tijdens een avond van het Erfgoedcafé in de Catharinakapel.

De algemene opmerkingen uit de zaal waren toen: "Te groot, te hoog, te duur en niet historisch verantwoord". Alleen de aanwezigheid van de stadsmuur, een laag rondel en een deel van de voormalige kruittoren zijn oorspronkelijk.

Ik heb daar toen gezegd: "Maak een sobere, nieuwe en moderne toegangspoort, die minder kosten met zich meebrengt en maak een poort die verder gaat dan de Burgemeester Kemperspoort in de Blauwverssteeg."

Mijn ontwerp met maquette heb ik meerdere keren toegelicht:

- Op 23 januari 2019 bij enkele leden van Herderewich.
- Op 1 februari 2019 aan de groep van Laurens Sloot en leden van het bestuur van Herderewich. De heer Sloot en zijn zus waren zeer enthousiast. De heer Sloot vond het goed dat er naar het plein voor de Wereldwinkel gekeken was. Ook over de verhoging van het rondel naast de Wereldwinkel was men enthousiast. Men vroeg of het lage muurgedeelte achter de boom bij Café De Belofte ook niet meegenomen kon worden. Wat mij betreft prima.
- Op 10 april 2019 aan de leden van de Stichting Rondel.

Alle groepen waren positief over mijn voorstel, middels de maquette.

De voordelen van mijn alternatief ten opzichte van het plan van de groep Sloot zijn:

- Het is duidelijk een totaalplan, dat recht doet aan het verloop van de stadsmuur met zijn rondelen, het voorplein voor de fietsen en de voetgangers met een onderdoorgang als toegang tot de binnenstad.
- Het is meer dan de onderdoorgang zoals het Kemperspoortje, dat overigens ook niet op de oude stadsplattegronden voorkomt.
- Ook prijstechnisch is mijn voorstel een all-in-oplossing, die niet hoger zal liggen dan het miljoen dat de groep Sloot denkt nodig te hebben voor de realisatie van hun voorstel.

Ik ben graag bereid mijn voorstel nog eens mondeling uit te leggen, met maquettes en al.

Tot slot: ik woon nu zeventig jaar in Harderwijk en heb dus alle ontwikkelingen zelf meegemaakt. Mede door mijn vak als architect ben ik opgegroeid met het bouwen van winkels, woningen en kantoren. Ik moet Harderwijk een compliment maken over de manier waarop zij de ontwikkelingen binnen en buiten de oude stad hebben vormgegeven.

Ik sluit af met de hoop uit te spreken, dat er juiste keuzes zullen worden gemaakt door de beleidsmakers met betrekking tot de Luttekepoort.

HOOFDLIJNEN VOORSTEL NIEUWE LUTTEKEPOORT, GEBOUW EN PLEIN

- De stadsmuur vanaf de Vitringasingel/Houtwalgarage over de volle lengte zichtbaar maken.
 - Het bestaande rondel verhogen tot maximaal bovenkant nok van de kleine woningen aan de Doelenstraat.
 - Het grote raam op de hoek van de stadsmuur Doelenstraat/Luttekepoortstraat als extra doorgang gebruiken voor voetgangers.
 - Gevellijn naar binnen opschuiven.
- Het gebouw van de Wereldwinkel vervangen door een modern, nieuw gebouw met een laag schuin aflopend koperen dak, dat middels een glasstrook aansluit op een meter onder de bovenkant van de stadsmuur. Een extra accent middels een dakopbouw (kantoortje) breekt het lange dakvlak.
- De huidige kruittoren completeren, zodat de eenheid met de stadsmuur zichtbaar wordt. Een dakterras voor deze woning behoort tot de mogelijkheden.
- De Nieuwe Luttekepoort uitvoeren als een modern element met kantelen en kleuren van de vlag van Harderwijk. Het geheel samenstellen uit gladde, strakke metalen onderdelen, die een optimaal contrast moeten geven met de ruwe 'kloostermoppen' van de stadsmuur.
- Het voorplein geheel opnieuw inrichten met een verdiept gedeelte voor een fietsenstalling, plus fietsklemmen tegen de bestaande scheidingsmuur achterom de woningen Doelenstraat. Het plein voorzien van een gerasterd patroon van tegels/stenen met zitelementen, enkele groene elementen in grote bloempotten en het drinkwaterelement.

tekst Jan Ruijne

Jan Ruijne is journalist en historicus. Hij is redacteur van het Vittepraetje en bestuurslid van Herderewich.

Friese Oord of Dubbele Duit (1606 -1607)

De muntslag in Harderwijk

Ruim twee eeuwen lang werden in Harderwijk de munten van de provincie Gelderland geslagen. Met de nadruk op die periode heeft Harderwijker Rob Beute in eigen beheer het boekje 'Middeleeuwse- en provinciale muntslag in Harderwijk' uitgebracht. Hij vraagt hiermee aandacht voor een belangrijk facet van de stadshistorie.

Het wooncomplex in de Smeepoortstraat heet "De Geldersche Munt", al zal het bij oud-Harderwijkers ook bekend zijn als de 'spionnenkazerne'. Hier werden van 1584 tot 1806 in een voormalig klooster alle munten van de provincie Gelderland geslagen. Daarnaast werden er ook munten geproduceerd in opdracht van de VOC, van de provincie Overijssel en van Groningen en Ommelanden. Harderwijk was in de late Middeleeuwen aangesloten bij De Hanze, een verbond van kooplieden dat economisch de Oostzee beheerste. De aansluiting bij dit handelsverbond leverde Harderwijk duidelijk voordelen op en via de handel hebben veel van de enorme hoeveelheid hier geslagen dukaten en andere munten ook hun weg naar elders gevonden. Dat de munten in Harderwijk werden geslagen heeft eigenlijk twee redenen: Harderwijk lag aan de voormalige Zuiderzee en de edelmetalen en munten konden per schip veiliger heen en weer naar Amsterdam worden vervoerd dan over land. Tweede reden en verbonden met reden nummer één: het was de tijd van de Tachtigjarige oorlog, een woelige, onrustige periode in de Nederlandse geschiedenis. Tot 1582 werden de Gelderse munten in Nijmegen geslagen. Maar die plaats

lag toen in militair bedreigd gebied. Daarom werd de Geldersche Munt voor korte tijd naar Zutphen en daarna definitief naar Harderwijk verplaatst. Tot 1806 bleef Harderwijk de plaats waar de Gelderse munten werden geslagen. In dat jaar verordonneerde koning Lodewijk Napoleon dat alle Nederlandse munten voortaan centraal in Utrecht geslagen moesten worden. De Rijksmunt was geboren. In zijn boekje vraagt Rob Beute speciaal aandacht voor de unieke collectie munten die het Stadsmuseum* in bezit heeft. Dit betreft uitsluitend munten die in Harderwijk zijn geslagen, waaronder enkele zeer zeldzame exemplaren. Dertien muntmeesters heeft Harderwijk gekend en ze hebben allen hun eigen muntteken op de munten aangebracht. Dat maakte ze gemakkelijker controleerbaar op kwaliteit en het biedt ook verzamelaars houvast. Als vrijwilliger heeft Rob Beute, samen met de toenmalige directeur van het Stadsmuseum, gewerkt aan het uitbreiden van de collectie van die dertien muntmeesters. Daardoor werd het werk voortgezet van de destijds bekende Harderwijker Dr. D.A. Wittop Koning. Ook heeft hij een aanzet gemaakt tot het numismatisch (wetenschappelijk bestuderen van munten en penningen)

omschrijven en via het afbeelden vastleggen van de collectie.

Beute is zelf verzamelaar geweest. "Niet omdat ik zo geïnteresseerd ben in de waarde van een munt. Het gaat mij veel meer om het verhaal achter die munt, dat stukje historie, dat vind ik fascinerend." Zelf begon zijn interesse voor munten eigenlijk heel onschuldig. "Mijn grootouders hadden tijdens de oorlog Joodse onderduikers in huis gehad. Zij overleefden de oorlog en tijdens een bezoek na de oorlog kreeg ik als ventje van tien jaar oud een cadeautje van hen: een antieke munt, een 'Friese oord' of 'Oortje' (een kwart stuiver ter waarde van 2 duiten)". Rob laat de munt zien. Het is duidelijk een oude munt, maar een leek ziet er weinig bijzonders aan. "Ik heb het muntje weggelegd en bewaard en er jaren niets mee gedaan. Maar rond 1980 kreeg ik meer tijd en begon ik mij te verdiepen in de numismatiek. Ook begon ik een verzameling aan te leggen en ging er over schrijven, onder meer in het Vittepraetje van zestien, zeventien jaar geleden."

Saillant detail: schrijver Rob Beute en zijn vrouw wonen sinds vier jaar aan het Muntplein op de plaats waar vroeger de vele munten werden geslagen. De columns die Beute destijds schreef heeft hij opnieuw bewerkt en aangevuld met actuele informatie en in gebundelde vorm in het boekje "Middeleeuwse- en provinciale muntslag in Harderwijk" uitgebracht. Het geheel is gedrukt op kwaliteitspapier, gevat in een geïllustreerde harde kaft en de pagina's bevatten veel mooie afbeeldingen van o.m. zilveren en gouden munten. De illustraties zijn afgedrukt in zwart-wit en in kleur. Deze nieuwe uitgave is niet in de boekhandel verkrijgbaar, maar wie voor € 9,75 een exemplaar wil hebben kan het na een telefoontje verkrijgen bij Matty Moggré, voorzitter van Herderewich, (06-13828899) of een mail sturen naar redactie@herderewich.nl en het laten toezenden (excl. verzendkosten).

** De bijzondere muntencollectie van het Stadsmuseum is voorlopig niet te bewonderen. Het museum wordt verbouwd en opnieuw ingericht. Bedoeling is dat het Stadsmuseum in het voorjaar van 2021 weer open gaat voor publiek.*

tekst Jan Ruijne

Stadsmuur komt tevoorschijn na sloop restaurant Papa Beer

Zeker vijftientig meter stadsmuur is in november bloot komen te liggen na de afbraak van restaurant Papa Beer op de kop van de Boulevard.

Delen van deze muur zijn naar schatting ruim vijfhonderd jaar oud. De sloop van het gebouw, bij oudere Harderwijkers beter bekend als restaurant IJsselmeer, biedt archeologen een unieke kans om meer te weten te komen over dit deel van Harderwijk. Harderwijkers konden het graafwerk op de voet volgen en zagen muren, waterputten, en beerputten tevoorschijn komen. Bekend was al wel dat op deze plek de 'dwangburcht' van de Hertog van Gelre heeft gelegen. Deze burcht was door de hertog gebouwd om – de naam zegt het al – de burgers van Harderwijk in bedwang te houden en stond binnen de stadsmuren. Maar over het kasteel zelf is weinig bekend, er zijn geen plattegronden bewaard gebleven.

Bij het ter perse gaan van dit nummer was het archeologisch onderzoek nog in volle gang, dus het is te vroeg om conclusies te trekken. Wel zei archeoloog Dorien te Kieft van RAAP Archeologisch Adviesbureau in De Stentor van 11 november dat dit terrein veel te bieden heeft. In De Stentor van 18 november meldt zij zelfs de zeer bijzondere vondst van de mysterieuze oude Peelenpoort, die toegang gaf tot het Middeleeuwse Harderwijk.

Bedoeling is dat de oude stadsmuren straks geïntegreerd worden in de nieuwbouw die op deze plek gaat verrijzen. Volgend jaar in het Vittepraetje meer nieuws over deze opgraving.

tekst Niek de Jong

Niek de Jong was jarenlang voorzitter van Herderewich. Nu is hij erelid.

Harderwijker Dennekoeken

Arend Fijn van Draad maakte in het Overveluwsch Dagblad en De Harderwijker bekend dat hij zijn Brood-, Koek- en Banketbakkerij per 7 november 1924 heeft overgedaan aan bakker Cornelis van den Berg. Het winkelhuis en de bakkerij waren gevestigd in Groote Poortstraat 1 op de hoek met de Kleine Marktstraat (kad.. sectie E 401 + 405). Het pand bestond uit een winkel, twee woonkamers, een keuken en twee slaapkamers. In de bijgebouwen waren de bakkerij en de werkplaats.

Het gezin Van den Berg bestond uit vader Cornelis en moeder Maria Zwart en twee kinderen: Simon (* 2 februari 1922) en Anthonie (* 29 september 1923). Cornelis van den Berg was geboren 20

februari 1898 in Hendrik-Ido-Ambacht en Maria Zwart op 3 september 1907 te Ridderkerk. In Harderwijk werd het gezin uitgebreid met vier kinderen: Wingerina (* 24 november 1925), Henk Adriaan (* 15 oktober 1928), Cornelis Marie (* 23 februari 1930) en Hendrika Adriana (* 30 april 1931). Op 30 april 1936 overleed moeder Maria van den Berg-Zwart bij haar ouders te Soest. Cornelis vertrok op 25 mei 1936 uit Harderwijk en verhuisde naar Barneveld. De bakkerszaak werd overgenomen door Atze de Vos.

WETTIG GEDEPONEERDE HARDERWIJKER DENNEKOEKEN

In oktober 1927 introduceerde bakker Cornelis van den Berg een nieuw product in Harderwijk: De wettig gedeponeerde Harderwijker Dennekoeken. In de jaren 30 komen de bakkers J.C. Stols uit de Vijhestraat en Kelderman op de Vischmarkt met een advertentie met Veluwsche Dennekoeken.

Tijdens de jaarlijkse gezellige feestmiddag trakteerde de Nutsspaarbank haar jeugdspaarders op de geliefde lekkere grote Dennekoeken. In de zeventiger jaren verdween de Dennekoek bij de bakkers uit het assortiment.

BRONNEN:

Streekarchivariaat Noordwest-Veluwe, locatie Harderwijk

De Harderwijker 1824 t/m 1940

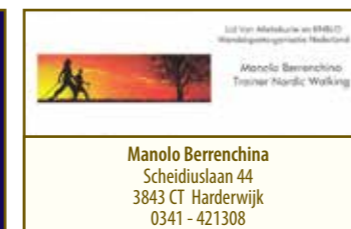
Overveluwsch Weekblad 1936 t/m 1940

links: De doos met Harderwijker Dennekoeken

boven: Advertentie naar aanleiding van de introductie van dennekoeken door concurrerende bakkers

Dankzij deze sponsors is het mogelijk een mooi blad uit te geven:

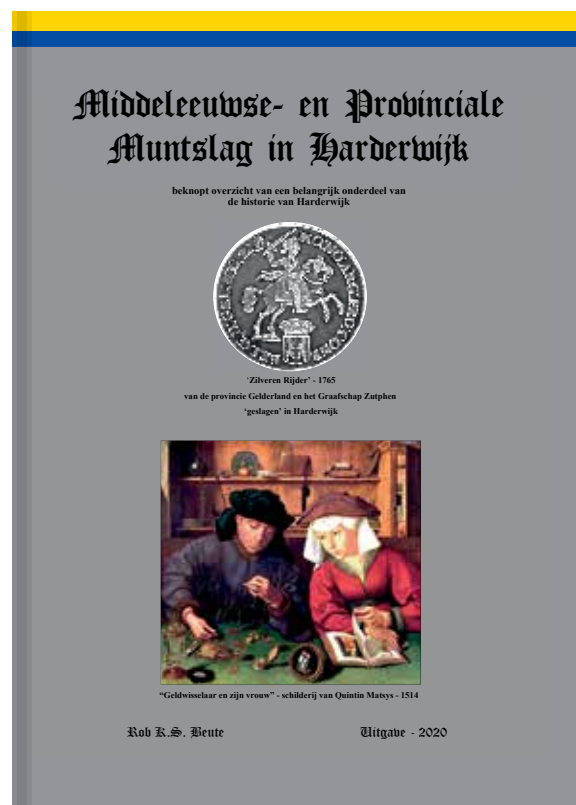
Word voor minimaal € 50,00 sponsor van ons Vittepraetje. Wij vermelden u op de website (met link) en in ons blad. Mailen kan ook: info@herderewich.nl

Word voor minimaal € 17,50 lid van Herderewich.

Het lidmaatschap

- Een lidmaatschap loopt per kalenderjaar.
- De minimale bijdrage voor het lidmaatschap is € 17,50 te voldoen voor 1 mei van het lopende jaar.
- Leden ontvangen 4 x per jaar het Vittepraetje. Als iemand zich halverwege het jaar aanmeldt ontvangt hij/zij ook de eerder verschenen Vittepraetjes van dat jaar.
- Leden die niet in Harderwijk wonen en het Vittepraetje per post willen ontvangen, betalen voor de portokosten; deze worden jaarlijks vastgesteld.
- Wanneer iemand zich na 15 november aanmeldt, gaat zijn/haar lidmaatschap het volgende jaar in. Hij/zij ontvangt in december het laatste Vittepraetje van het lopende jaar.
- Leden zijn lid per adres, niet per persoon.

Zie verder www.herderewich.nl

Het boek van Rob Beute is te verkrijgen via *Matty Moggré*

Vittepraetje

De naam van ons kwartaalblad 'Vittepraetje' is een taalkundige vrijheid, gebaseerd op 'vitte' en 'praetje'.

Een 'vitte' was de naam van een handelskolonie in Scandinavië tijdens de late middeleeuwen. De Harderwijkse koggen voeren in de Hanzetijd onder andere naar Scandinavië. Op de zuidpunt van het Deense eiland Schonen had Harderwijk een eigen vitte, een stuk land met pakhuizen, winkels, kramen en werkplaatsen voor kooplieden en ambachtslieden. Ze woonden en werkten daar. Op de vitte golden dezelfde wetten en regels als in Harderwijk. Een vitte was dus een plaats uit de historie en ver weg van de stad Harderwijk.

Een 'praetje' is een kort gesprek over alledaagse dingen, of een korte verhandeling of lezing. Kooplieden en ambachtslieden op de vitte waren soms maanden van huis en konden in de winter vaak niet uitvaren voor de thuisreis. Tijdens hun verblijf daar moesten de kooplieden zich zien te vermaken en dat deden zij onder andere met het vertellen van verhalen. Ook na terugkomst in Harderwijk waren de sterke verhalen niet van de lucht.